

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ” – СВИЩОВ

С.А. „Д. А. Ценов” – Свищов
Вх. № 93. РР- 4 / 07. 03. 2025

**Рецензия, написана от член на научно жури,
за придобиване на образователна и научна степен „доктор”
в СА „Д. А. Ценов” – Свищов**

Рецензент: доц. д-р Пламен Иванов Петков, катедра „Статистика и приложна математика“, факултет „Стопанска отчетност“, СА „Д. А. Ценов“ - Свищов, хабилитиран в научно направление 3.8 Икономика по научна специалност „Статистика и демография“

Автор на дисертационния труд: Христо Симеонов Василев

Тема на дисертационния труд: „Разработване на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция на бизнеса“

Основание за написване на рецензията: Заповед № 77/23.01.2025 г. на Ректора на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов, изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Р България, Правилника за приложение на ЗРАС в Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – Свищов и решение от първото заседание на научното жури, проведено на 05.02.2025 г.

I. Общо представяне на дисертационния труд

Представеният дисертационен труд на тема “Разработване на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция на бизнеса“ с автор **Христо Симеонов Василев** е в обем от 272 страници, от които 204 страници чист текст, 2 страници със списък на използваните фигури и таблици, една страница с използваните съкращения и абревиатури, 10 страници библиографска справка и 49 страници с приложения, в които са представени резултатите от обработката на данните, получени от анкетно проучване на фирмите от сектор „Металообработване“, анкетната карта, справки с финансови показатели на анкетираните фирми, предложения за интегриране на добри практики, сертификати по ISO. В структурно отношение дисертацията се състои от съдържание, списък с използваните фигури и таблици, списък със съкращения и абревиатури, въведение, три глави, заключение, списък с използваната литература и приложения.

В библиографската справка са включени общо 120 литературни източници. На кирилица са 24 произведения, от които 22 – на български, а останалите 96 произведения са на английски език. Демонстрирано е коректно използване на чужди мнения и коментари. В основния текст са включени 16 таблици и 20 фигури.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд

1. Актуалност на изследването и формулирани обект, предмет, цел и задачи

Актуалността на изследваната проблематика е безспорна и е свързана със значимостта на хоризонталната и вертикалната интеграция за бизнеса. Комбинирането на двата вида интеграции води до по-ефективно управление на вътрешните процеси, по-добра „видимост“ на веригата за доставки и до по-рентабилното управление на глобалната структура. От друга страна стратегиите за интеграция предоставят възможност за по-пълен контрол върху дейността и за по-ефективно протичане на бизнес операциите с основни бизнес партньори. Въз основа на кратък преглед на научната литература се диагностицира степента на разработеност на изследователския проблем и на тази основа се дефинира **изследователската теза**, според която разработването на стратегиите за хоризонтална и вертикална интеграция в съчетание с отчитане на специфични фактори за даден икономически сектор спомага за преодоляване на евентуални проблеми при продуктово-пазарното и технологичното обновяване и разширяване на бизнеса, както и за постигането на растеж, устойчиво развитие или оздравяване на дейността.

Обект на изследване са стратегиите за вертикална и хоризонтална интеграция на бизнеса, а предмет – основните методологически подходи за разработване на тези стратегически решения в компаниите от сектор металообработване. **Основната цел** на дисертацията се свързва с изследване на процесните аспекти на разработването и внедряването на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция сред компаниите от сектор „Металообработваща промишленост“ и с предложения за мерки и механизми за усъвършенстване на изпълняваните дейности по подпомагане на бизнес промяната и развитието. За конкретизиране на целта са поставени три изследователски задачи с теоретико-методологичен и практико-приложен характер. С теоретико-методологична насоченост е задачата, свързана с оценяване на специфичните характеристики на стратегическата интеграция на бизнеса, провеждана в рамките на стратегически мениджмънт и планиране. Практико-приложните задачи се свързват с провеждане на емпирично изследване на особеностите при разработването на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция на българските бизнес организации и с генериране на предложения за разработване на стратегии за хоризонтална и вертикална

интеграция на бизнеса и за оценка на ползи и евентуални проблеми. Изброени са ограничителните условия, с които се характеризира настоящото изследване, като е представена и логична аргументация за всяко едно от изброените ограничения и са изброени приложените в дисертацията методи и методологии.

В **първа глава** се изследват връзките между интеграцията на бизнеса и стратегическото планиране. Извършен е теоретичен преглед на моделите за развитие на бизнес компаниите като се разкриват особеностите на релацията „концептуализиране – стратегиране – планиране“. Представят се основните възможности за развитие чрез стратегическа интеграция като се анализират в необходимата дълбочина предимствата и недостатъците на стратегиите за хоризонтална и вертикална интеграция. **Втората глава** е от методологико-емпиричен характер. Акцентът е поставен върху изследване на спецификата на разработването на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция в българските бизнес организации. Изясняват се методологическите основи на проведеното емпиричното проучване като се описват цели, мотивация, методологическа рамка, очаквани изводи и приноси. Използвани са подходящи статистически визуални средства за представяне на получените от емпиричното проучване данни и е реализиран адекватен статистико-икономически анализ на получените резултати. Формулирани са генерални изводи, които могат да бъдат използвани като фундамент за усъвършенстване на определени методологически решения при формулирането на стратегиите. В **трета глава** на анализ се подлагат различните технологии за вземане на стратегически решения по интеграцията. Апробира се разработена от дисертанта комплексна методика за интеграция като се разглеждат нейните възможности. Оценява се нейният потенциал при оценката на управленско въздействие на ключовите фактори върху реинженеринга на бизнес процесите. В крайна сметка е изпълнена основната цел на дисертационния труд – отправени са конкретни предложения за мерки и механизми за усъвършенстване на изпълняваните дейности по подпомагане на бизнес промяната и развитието базиращи се на разработването и внедряването на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция сред компаниите от сектор „Металообработваща промишленост“ като същевременно е доказана и изследователската теза.

2. Обем на разработката, степен на разработеност на изследваната проблематика, изразяване на собствено мнение и използван илюстративен материал

Разработката е с достатъчен обем, притежава ясна структура и следва логиката на едно комплексно научно изследване. Налице е относителен баланс в обема на отделните глави като акцентът е насочен към емпиричната част. Изложението е представено в логическа последователност, с помощта на която са развити изследователските идеи, доказани са авторовите хипотези и са постигнати съответните приноси. Проучени са значителен брой български и чуждестранни литературни източници. Същите са систематизирани по подходящ начин от автора, с което от една страна се демонстрира задълбочено познаване на съвременните научни разработки в областта на вертикалната и хоризонталната интеграция на бизнес предприемачеството, а от друга е средство за представяне на собствено виждане по изследваната проблематика. Чуждите мнения са цитирани добросъвестно и коректно и в техническо отношение отговарят на общоприетите изисквания. Използваните схеми, таблици, графични изображения и приложения са съставени според правилата в статистическата теория. Техният брой е достатъчен и онагледяват по адекватен начин изнесените в изложението текстове, изводи и интерпретации на получените резултати.

3. Стил и коректност на използвания инструментариум

Дисертационният труд се характеризира със сериозна задълбоченост на обхвата на изследването, която се наблюдава както в теоретичен, така и в методологичен и практико-приложен аспект. Положени са значителни усилия при изследване на проблематиката в областта на разработването на вертикални и хоризонтални стратегии за интеграция сред предприятията от металообработващата промишленост в България, разкрити са особеностите и специфичните черти на обекта и предмета на изследване като успешно са открити нерешените проблеми, свързани с внедряването на стратегии за хоризонтална и вертикална интеграция в металообработващите предприятия. Положителна оценка заслужава и фактът, че след всяка глава са формулирани частни изводи, които са обобщени в заключителната част на разработката. В стилово отношение информацията е поднесена коректно, в необходимата дълбочина и отговаря на завършено научно произведение. Поздравления заслужава включването на списък с използваните фигури и таблици, както и такъв на използваните съкращения и абревиатури. За проверка на дефинираните изследователска теза, цел и задачи е използван комбиниран подход, при който се разчита както на вторичен анализ на информация от проведени аналогични емпирични изследвания по темата, така и на набиране и анализ на първична информация за организациите от металообработващата промишленост в България с помощта на

дълбочинното интервю и анкетния метод. Данните са обработени чрез IBM SPSS Statistics. При провеждането на емпиричното изследване са спазени всички формални изисквания и получените резултати са описани по подходящ начин и са разтълкувани съвсем адекватно. Всичко това позволява на дисертанта да изпълни коректно заложените теза, цел и конкретните изследователски задачи.

4. Автореферат, публикации по темата и спазване правилата на научната етика

Авторефератът е в обем от 33 страници и отразява точно дисертационния труд като дава пълна представа за проведеното научно изследване. Написан е в стегнат и издържан стил, с което се демонстрират уменията на докторанта за представянето на основните етапи и резултати от изследването в синтезиран, балансиран и компактен вид. Към дисертационния труд са приложени шест публикации - три статии и три доклада. Две от статиите са самостоятелни – една от участие в ежегодно организираните Научни докторантски сесии в СА „Д.А. Ценов“ и една в списание E Journal на Варненския свободен университет. Третата статия е публикувана в съавторство. Трите доклада са резултат от участието на докторанта в организирани от СА „Д. А. Ценов“ международни научни форуми и конференции. Публикациите са пряко свързани с темата, обекта, предмета и основната теза на дисертационния труд като отразяват в значителна степен основните идеи, представени в него. С тях се преизпълняват минималните наукометрични изисквания за дисертационен труд в научна област 3 „Социални, стопански и правни науки“. Не са отчетени нарушения на обичайните правила на научната етика. Всички литературни източници са цитирани коректно в изложението и са включени в библиографската справка.

III. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Дисертационният труд съдържа научни и научно-приложни приноси, които надграждат теоретичните и емпиричните изследвания на интегрирането в бизнес дейността на вертикални и хоризонтални системи на управление. Същите са коректно дефинирани от докторанта в автореферата и съответстват на постигнатите резултати. Техният брой скромно е сведен до три като два от тях са пряк резултат от проведеното емпирично изследване. Въз основа на анализа на респондентите чрез дълбочинно интервю са установени основните нагласи по отношение на стратегията на интеграция и е обосновано твърдението, че вземайки предвид спецификата на предприятията от металообработващата промишленост в България, най-подходящ за използване е

йерархичният подход за корпоративно планиране. Въз основа на получените резултати от проведеното анкетно проучване се изпълняват целта и задачите на дисертационния труд като се изяснява същността и спецификата на управлението на бизнес интеграцията в металообработващия сектор в България, разкриват се основните предизвикателства при вземането на решения и се генерират възможности за създаване на референтна банка за бизнес лидери, чрез която се постига по-ефективно сътрудничество, взаимодействие и подобряване на равнищата на конкурентоспособност. Последният принос, но не и по важност е свързан с предложението за внедряване и обосноваване на основните насоки, в които може да се използва авторова комплексна методика Smart Integra, при която основните етапи са анализ на текущото състояние, идентификация на целите, разработване на план за действие и непрекъснат мониторинг.

Резултатите от научното изследване притежават потенциал, който може да се използва при вземане на ефективни управленски решения, свързани с внедряването в производствените процеси на системи за хоризонтална и вертикална интеграция не само в предприятията от металообработващата промишленост в България, но и в предприятията от други браншове и сектори на икономиката. Изложението показва, че докторантът притежава необходимите знания и умения за използване на подходящи изследователски подходи при изучаването на проблемите и предизвикателствата при съвременното функциониране на бизнеса и внедряването на стратегии за управление, основаващи се на вертикална и хоризонтална интеграция.

IV. Критични бележки, въпроси и препоръки по дисертационния труд

Бележки и препоръки към докторанта нямам, но си позволявам да отправя един въпрос. При представяне на профила на организациите от сектор „Металообработване“, участващи в анкетното проучване, е направена групировка според техния размер, дела на експорта в търговския оборот и стойностите на коефициента на вертикална интеграция. Анализирани са връзката между най-предпочитан подход при вертикална интеграция и размера на компанията в България, като е установено, че големите и средните компании в металообработващата промишленост (по 24.2 и 24.3) проявяват ясно предпочитание към интегрирането на Система за планиране на ресурсите (ERP) в своите операции (с. 81). По отношение на експортната ориентираност няма анализ, и в тая връзка бих попитал какви са зависимостите между дела на експорта и предпочитан подход при вертикална интеграция?

V. Обобщено заключение и становище

Отчитайки завършения характер на представената разработка, вземайки предвид нейните достойнства и положителните страни, считам, че докторантът притежава теоретични знания и умения за практическо прилагане на подходящ инструментариум за анализ на бизнес стратегиите в областта на хоризонталната и вертикалната интеграция и е демонстрирал в необходимата степен способности за аргументирано отстояване на собствени виждания и за извършване на критичен анализ на теорията и практиката. Това ми дава основание за **положителна оценка** на дисертационния труд и предлагам на членовете на Научното жури да **присъдят** образователната и научна степен „доктор“ в Професионално направление 3.8. „Икономика“, Научна специалност „Планиране“ на **Христо Симеонов Василев**.

Дата: 21.02.2025 г.

Рецензент:

(доц. д-р П. Петков)